

XALQ PEDAGOGIKASIDA OILA OILAVIY TARBIYANING AKS ETISHI**Xolmatova Dilobar Alimjonovna****CHirchiq davlat pedagogika universiteti pedagogika kafedirasi katta o'qituvchisi****Imonqulova Nilufar Bahrom qizi****CHirchiq davlat pedagogika universiteti pedagogika fakulteti pedagogika
yo'nalishi 2-bosqich talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.18181436>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq pedagogikasida oila va oilaviy tarbiyaning tutgan o'рни, uning tarixiy ildizlari, tarbiyaviy mazmuni hamda jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati yoritiladi. Xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar, an'analar, milliy qadriyatlar orqali oilaviy tarbiyaning shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimida oilaviy tarbiyaning davomiyligi va dolzarbligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: xalq pedagogikasi, oila, oilaviy tarbiya, milliy qadriyatlar, urf-odat, an'ana.

Annotation: This article analyzes the role of family and family upbringing in folk pedagogy, its historical roots, educational content, and significance in social development. The formation of family upbringing through folklore, traditions, customs, and national values is examined. The continuity and relevance of family upbringing in the modern educational system are also highlighted.

Keywords: folk pedagogy, family, family upbringing, national values, traditions, customs.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль семьи и семейного воспитания в народной педагогике, её исторические корни, воспитательное содержание и значение в развитии общества. Анализируется процесс формирования семейного воспитания через устное народное творчество, традиции, обычаи и национальные ценности. Также обосновывается актуальность семейного воспитания в современной системе образования.

Ключевые слова: народная педагогика, семья, семейное воспитание, национальные ценности, традиции, обычаи.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida milliy tarbiya, ma'naviy qadriyatlar va oilaviy muhit masalalari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda xalq pedagogikasi tajribalaridan samarali foydalanish muhim hisoblanadi. Xalq pedagogikasi — bu xalqning asrlar davomida hayot tajribasi asosida shakllangan tarbiyaviy qarashlar, axloqiy me'yorlar, urf-odat va an'analar majmuasidir. Xalq pedagogikasida oila muqaddas dargoh sifatida e'zozlanadi. Chunki insonning dunyoqarashi, xulq-atvori, ma'naviy qiyofasi, avvalo, oilada shakllanadi. Oila — jamiyatning kichik modeli bo'lib, undagi tarbiya jamiyat kelajagini belgilaydi. Shu bois xalq pedagogikasida oilaviy tarbiya masalasi yetakchi o'rinni egallaydi. Oila xalq pedagogikasining asosiy tarbiya maskani. Xalq pedagogikasida oila birlamchi tarbiya muhitidir. Bola ilk axloqiy tushunchalarni, yaxshilik va yomonlik haqidagi tasavvurlarni aynan oilada egallaydi. Xalq donishmandligi "Bola boshidan", "Qush uyasida ko'rganini qiladi" kabi maqollar orqali tarbiyaning oiladan boshlanishini ta'kidlaydi. Bu maqollar mazmunan ota-onaning shaxsiy namunasi bola tarbiyasida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ifodalaydi. Oilada berilgan tarbiya bolaning butun hayoti davomida uning xatti-harakatlariga ta'sir ko'rsatadi. Xalq pedagogikasida ota-onaning mas'uliyati juda yuqori baholanadi. Farzandni faqat moddiy jihatdan ta'minlash emas, balki uni ma'naviy, axloqiy va

ruhiy jihatdan tarbiyalash ota-onaning muqaddas burchi sifatida qaraladi. Oilaviy tarbiyada axloqiy va ma'naviy qadriyatlar Xalq pedagogikasida oilaviy tarbiyaning asosiy yo'nalishlaridan biri axloqiy tarbiyadir. Halollik, rostgo'ylik, vijdon, or-nomus, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat kabi fazilatlar oilada singdiriladi. Bu fazilatlar xalq og'zaki ijodida keng targ'ib qilingan. Ertaklar, rivoyatlar, dostonlarda ijobiy qahramonlar orqali axloqiy ideal namoyon etiladi. Oilada yaratilgan sog'lom ma'naviy muhit farzandning ruhiy barqarorligi va ijtimoiylashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xalq pedagogikasida oilaviy totuvlik, o'zaro hurmat va oqibat tarbiyaning muhim sharti sifatida ko'riladi. Oila a'zolari o'rtasidagi nizolar va befarqlik bolaning tarbiyasiga salbiy ta'sir etishi xalq donishmandligi tomonidan keskin qoralangan. Xalq pedagogikasida ota-ona va farzand munosabatlari Xalq pedagogikasida ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar mehr, hurmat va talabchanlik uyg'unligiga asoslanadi. Ota-ona farzandga nisbatan nafaqat mehribon, balki adolatli va talabchan bo'lishi lozimligi uqtiriladi. Haddan tashqari erkalatish yoki beparvolik tarbiyaga salbiy ta'sir ko'rsatishi xalq tajribasida ko'p bora isbotlangan. Ota — oila boshlig'i, mas'uliyat va qat'iyat timsoli, ona esa mehr-muruvvat va tarbiya manbai sifatida tasvirlanadi. Bu qarashlar xalq pedagogikasida muvozanatli tarbiya modelini shakllantirgan. xalq pedagogikasida oila va oilaviy tarbiya jamiyatning ma'naviy poydevori sifatida qaraladi. Oila — bu birinchi tarbiya maktabi, ota-ona esa farzandning ilk ustozidir. Xalq pedagogikasida shakllangan oilaviy tarbiya tamoyillari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonida xalq pedagogikasining boy merosidan, xususan, oilaviy tarbiya borasidagi tajribalaridan foydalanish yosh avlodni barkamol, vatanparvar va ma'naviy yetuk etib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois oila, maktab va jamiyat hamkorligini mustahkamlash xalq pedagogikasiga tayangan holda amalga oshirilishi zarur. Oila tarbiyasi — oilada ota-ona, vasiy yoki katta kishilar tomonidan bolalarni tarbiyalash. Yosh avlodning har tomonlama rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Oila tarbiyasida doimiy tarbiyaviy ta'sirchan kuch — oilada ruhiy xotirjamlik, samimiy munosabat, ota-ona obro'sining yuqori bo'lishi, bolalarga talab qo'yishda oila kattalari o'rtasidagi birlikning saqlanishi, bola shaxsini mehnatga tarbiyalashga alohida e'tibor berish, bolani sevish va izzatini joyiga qo'yish, oilada qat'iy rejim va kun tartibini o'rnatish, bolaning yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish, boladagi o'zgarishlarni kuzatib borish, undagi mustaqillikka intilish va tashabbuskorlik sifatlarini qo'llabquvvatlash va hokazo. Oila qanchalik tartibli, uning a'zolari o'rtasidagi munosabat samimiy bo'lsa, Oila tarbiyasi ham shunchalik muvaffaqiyatli bo'ladi. Oila tarbiyasida ota-ona obro'si, ularning kuzatuvchanligi, sezgirligi, hozirjavobligi muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega. Oila tarbiyasida tarbiya jarayoni zerikarli, quruq nasihatgo'ylikdan iborat bo'lib qolmasligi lozim. Bola hayotining ko'p qismi oilada o'tadi. Shu boisdan mavjud an'analar, urf-odatlar, rasm-rusumlar va marosimlarning ijobiy ta'sirida bola asta-sekin kamol topib boradi. An'ana va marosim Oila tarbiyasining qudratli qurolidir. Oila tarbiyasi ijtimoiy tarbiya bilan uzviy aloqada bo'lsagina, kutilgan natijalarga eri-shish mumkin. Oila tarbiyasida yutuklarga erishish ota-onalarning pedagogik bilimlarga egaligi, Oila tarbiyasi bo'yicha tajribalar alma-shishi, ota-onalarni tarbiyaviy ishlarga qizg'in jalb qilishga ham bog'liqdir. Har bir ota-ona Oila tarbiyasida o'zlarining burch va mas'uliyatlarini chuqur anglashlari lozim. Normal oilaviy muhit, bolani kitob o'qishga, mehnat qilishga o'z vaqtida jalb etish ham Oila tarbiyasining muvaffaqiyati garovidir. Oilada ota yoki onaning yo'qligi yoki ulardan birining ketib qolishi Oila tarbiyasiga katta zarar yetkazadi. Ularning bolaga beradigan tarbiyaviy ta'sir kuchi yo'qoladi, Oila tarbiyasidagi muvozanat buziladi. Bunday sharoitda bola

qalbi qat-tiq jarohatlanadi, u tajang, serjaxl, qo'pol, dag'al bo'lib qoladi, kattalarga ishonmay qo'yadi, o'qishi pasayib ketadi. Oila tarbiyasida otaning obro'si katta ahamiyatga ega. Bolalarni barkamol inson qilib yetishtirishda maktabni oila bilan bog'lamasdan muvaffaqiyatga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun Oila tarbiyasida maktab va ota-onalar o'rtasidagi ta'limtarbiyaga oid birgalikdagi ishlari katta ahamiyatga ega. Otaonalarining o'qituvchilar bilan bo'lgan uchrashuvlarida aytilgan fikrlar, ayniqsa qimmatlidir. Chunki ular o'z farzandlari to'g'risida ko'proq narsalarni bilib oladilar. Shuning uchun bola tarbiyasining tub mohiyatini tushungan har bir ota-ona oila bilan maktab o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga intiladi. Bola maktabni tamomlagunga qadar otaona maktab bilan yaqin aloqa o'rnatishi, farzandining darslarini o'zlashtirishi, xulq-atvoridan xabardor bo'lib turishi, tarbiya masalalarida o'qituvchi, sinf rahbari bilan maslahatlashib turishi, bolaning darsdan so'ng nima bilan mashg'ulligi haqida o'qituvchi va sinf rahbarini xabardor qilib turishi lozim. Uz navbatida o'qituvchi va sinf rahbari ham bolaning o'qishi, odobi, xulqi, maktabda o'zini tuta bilishi haqidagi ma'lumotlarni ota-onaga yetkazishi, zarurat tug'ilganda paydo bo'lgan muammolarni birgalikda hal qilishi zarur. Farzandi maktabga borgan ota-ona maktab jamoasining a'zosi bo'lib qolishi kerak. O'qituvchi va sinf rahbari ham o'z o'quvchisining oilasi bilan mustahkam hamkorlikni yo'lga qo'ymog'i lozim. Oila tarbiyasida ota-onalarining mahalla faollari, mehnat faxriylari bilan hamkorliklari ham muhim. Oila tarbiyasi farzandlarning har tomonlama kamol topishi uchun qulay sharoitlar yaratilsagina muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. Oila tarbiyasida har bir oila o'ziga xos xususiyatlarni namoyon qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. — Toshkent
2. Mahmudov M. Xalq pedagogikasi asoslari. — Toshkent.
3. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogika. — Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va nutqlari.
5. Xalq og'zaki ijodi namunalari (maqol, matal, ertaklar).
6. KarimovI.A., Barkamol avlod — O'zbekiston taraqqiyotining poydevori, T., 1997; Abdulla Avloniy, Turkiy guliston yoxud axloq, T., 1992; G'aybullayev N. R. va boshqa, Pedagogika, T., 1999.